

Received Date : July 2024

Revised Date : September 2024

Accepted Date : March 2025

प्रगतिवादया मिखाय् 'द पोष्टर'

उमेश स्थापित

email : umesh.sthapit@yahoo.com

Doi :

मूति

थ्व आलेखय् उपन्यास कृति 'द पोष्टर' यात प्रगतिवादी दृष्टिकोणं विश्लेषण यायूग कुतः जूग दु । उपन्यासया बाखंचूकथं पञ्चायतकालय् भूमिगत बामपन्थी राजनीति याःम्ह कमरेड जसवीरया परिवार अर्थात अबुया पलाख्वाय् लिनजूम्ह चिधिकःम्ह म्हाय् ज्योति व राजनीतिनाप तापाना गरिब ल्वगि मनूतयूग सेवाय् समर्पित तःधिम्ह म्हाय् करुणया जःखः चाःहिलाच्चंगु दु । ज्योतिया मार्फत पञ्चायत इलय् शासन सत्ताया विरुद्ध जनताया मुक्तिया नितिं ज्यान पानाः ल्वाःपिं थः हे शासक जूबलय् पुलापिं शासकतयूग हे चरित्र ग्रहण याःम्ह बिडम्बनापूर्ण पात्रया चित्रण जुयाच्चंगु दु । मेम्ह पात्र करुण मानवीय सेवाय् पूर्ण समर्पित तर थः केहेँया भौतिक मृत्युसिबेँ नैतिक व राजनैतिक पतनं आहत जुयाः थः अबु जसवीरं खंगु जनताया मुक्तिया म्हागस छन्हु पूवनीतिनि धैगु आसाया सन्देश ब्यूम्ह खनेदु । उपन्यासय् न्हेथनातःपिं पात्र, ई व परिवेशं थ्व कृतिया प्रगतिवादया मिखां विश्लेषण आलेखन जूग दु । उपन्यासय् सामाजिक द्वन्द्व, व वर्गीय द्वन्द्वया अभाव खनेदु अले अन्तय् नायिकाकथं खनेदुम्ह करुणयाके वर्गसमन्वयवादी चिन्तन व चरित्र खनेदयाच्चंगु दु । उपन्यासयात सामाजिक यथार्थवादी धलखय् तय्फइगु खनेदु ।

मू खंग्वः प्रगतिवाद, यथार्थवाद, मार्क्सवाद, वर्गसमन्वय ।

१. म्हासीका

थ्व समालोचनात्मक आलेखया शीर्षक प्रगतिवादया मिखाय् उपन्यास 'द पोष्टर' खः । थ्व उपन्यासया च्वमि मल्ल के सुन्दरयात बामबुद्धिजीवि, मानवअधिकारकःमि, बरिष्ठ पत्रकार, आदिवासी आन्दोलनया अभियन्ता लिसेँ साहित्यकारकथं नं म्हासीकी । साहित्यय् वय्कःया च्वसा निबन्ध व उपन्यास लेखनय् खनेदु । नसना (ने. सं. ११०३) उपन्यासं न्हाःगु लेखनया निरन्तरता वः लँपु थ्व पलाः (ने.सं. ११३२), 'शंखधर' (ने.सं. ११३७), 'द पोष्टर' (ने.सं. ११३८), 'सेप्टेम्बर १७' (ने.सं. ११४१) व 'कुमारी' (ने.सं. ११४३) पिदनेधुंकुगु दु । वः लँपु थ्व पलाःया विमुक्ति (वि.सं. २०७७), शंखधरया शंखधर (वि.सं. २०७५) नामं नेपाली भासं अनुवाद जुयाः उपन्यास पिदंगु दु । थन 'द पोष्टर' उपन्यासय् दुथ्याःगु बाखं, परिवेश, पात्र, सामाजिक, राजनैतिक आदि पक्षया लिधंसाय् प्रगतिवादया मिखां विश्लेषण व मूल्यांकन जूग दु ।

'द पोष्टर' उपन्यासयात प्राज्ञिक अनुसन्धेय बस्तुकथं कयागु दु । थ्व कृतिया शोधपरक अध्ययन यानाः थुकी

च्वमि एमफिल-पिएचडी ब्वंमि खः।

दुगु प्रगतिवादया पक्ष मालागु दु । समाज दुनेया थीथी पक्ष, तत्व, मनोविज्ञान व प्रवृत्तिया प्रतिविम्ब हे साहित्यय् दइगु खः । समाजसिबें बिस्कं साहित्य जुइफइमखु । साहित्यिक कृती न्हेथनातःगु थीथी पक्षया विश्लेषण यानाः समाजया यथार्थ मालेगु ज्या थन जूगु दु । थुकिया नितिं थ्व आलेखनय् अनुसन्धेय उपन्यासया बाखं, पात्र, परिवेशय् प्रगतिवादी दृष्टिकोण गुकथं खनेदयाच्चंगु दु, उपन्यासय् छु गथे प्रगतिवादी विषय खनेदयाच्चंगु दु व समाजया द्वन्द्व गुकथं न्हेब्वयातःगु दु धैगु विश्लेषण जूगु दु ।

उपन्यासय् प्रगतिवादया मूलभूत मान्यता, शोषक सामन्तया पहिचान व विरोध, मानवतावादप्रति आस्था, साम्राज्यवाद व पूंजीवादया विरोध, शोषणया विरोध यासैं समानताप्रति प्रतिबद्धता, नारी अस्तित्वया सम्मान, परिवर्तनकारी शक्तिप्रति विश्वास आदि पक्षय् केन्द्रीत दु । उपन्यासय् छेलातःगु वर्गीय, राजनैतिक द्वन्द्व मालेगु कुतः जूगु दु ।

२. सैद्धान्तिक आधार

‘प्रगतिवाद’ या अर्थ साहित्ययात समाजया उपज ताय्काः सामाजिक यथार्थया अभिव्यक्ती जोड बीगु, वैयक्तिक आनन्दसिबें समाजया भौतिक विकासयात अप्व महत्व बीगु, मार्क्सवादं प्रभावित साहित्य सिद्धान्त, यथार्थवादया प्रकृतवादी शाखासिबें बिस्कं मेगु समानान्तर शाखा धकाः नेपाली बृहत शब्दकोषय् उल्लेख जुयाच्चंगु दु । थुकथं प्रगतिवादी साहित्यं सामाजिक यथार्थयात महत्व बीधुंकाः साहित्यय् समालोचना सिद्धान्तया खेलय् छु गथे चर्चा जुयाच्चन धकाः विवेचना याय्गु पाय्छि जुइ । साहित्य धैगु जीवन जगतया परिघटनाया यथार्थपरक पुनर्सिर्जना खः । थथे धाय्बले साहित्यय् समाज जीवनया दक्व पक्षया गथे खः अथे हे अभिव्यक्त जुयाच्चनीगु खः ला धैगु न्हेसः ब्वलनी । साहित्यय् मानवीय जीवननाप स्वापू दुगु रुचि, स्वभाव, समस्या, सङ्कट वा छुं नं पक्ष वा खँया प्रतिनिधिमूलक सार जक चित्रण जुयाच्चनी । रुसी साहित्यकार म्याक्सिम गोर्की साहित्यय् छगू चरित्रय् चित्रित जुइगु रुचि, स्वभाव, समस्या, सङ्कट वा छुं नं पक्ष यथार्थय् उम्ह चरित्रया मखसे व थुज्वःपिं यक्वसिया प्रतिनिधित्व खः धयादीगु खनेदु (गोर्की, वि.सं. २०६५, पौ. २४) । साहित्यय् प्रतिनिधिमूलकता धैगु थ्व हे खः ।

प्रगतिवादी साहित्य यथार्थवादी जुयाच्चनी, तर दक्व यथार्थवादी साहित्य प्रगतिवादी जुइधैगु मदु । अथे खः सा प्रगतिवादया मिखाय् यथार्थवादी साहित्यया स्वरूप छु खः धैगु न्हेसः ब्वलनी । थन स्वंगू प्रकारया यथार्थवादया चर्चा याय्गु जुइ, व खः - सामाजिक यथार्थवाद, आलोचनात्मक यथार्थवाद, प्रगतिवादी यथार्थवाद ।

समालोचकतय्सं समाजय् दुगु खँ तटस्थ जुयाः न्हेब्वइगु साहित्यया यथार्थवादी स्वरूपयात सामाजिक यथार्थवाद धयातःगु दु । कुमारबहादुर जोशी साहित्यय् यथार्थवाद धैगु हे समाजशास्त्रीय चिन्तनं प्रभावित सामाजिक यथार्थवाद खः धयादीगु दु (जोशी, वि.सं. २०५५, पौ. ६६२) । तर सामाजिक यथार्थवादं जनजीवनया यथार्थता चित्रण याइगु जूसां द्वन्द्वात्मक गतिशीलतायात बःकयाः विश्लेषण मजुइगु प्रवृत्तिं यानाः सामाजिक गति व अन्तर्विरोधया यथार्थ चित्रण याय्त् समर्थ मजू धैगु खँ न्हेवने हयाः प्रगतिवादी यथार्थवादीतसैं सामाजिक यथार्थवादयात कुंखिनेगु यानावःगु खनेदु ।

सामाजिक जीवनया यथार्थता उलेगु इवल्य् विकृति व विसङ्गतियात आलोचना याय्गु पक्ष प्रबल खनेदइगु

यथार्थवादी साहित्य आलोचनात्मक यथार्थवाद खः । थ्व धार पुँजीवादी समाज व्यवस्थाया असङ्गत पक्ष न्हेवने हयगु नापं जीवनया सत्य मालेगु इवल्य् बुर्जुवा समाज व्यवस्थायात निर्मम आलोचना यायगु विधिकथं विकसित जूगु चिन्तन खः (मिश्र, सन् २०००, पौ. ३१) । पुँजीवादी समाजं परिकल्पना यानावःगु समानता, स्वतन्त्रता, नागरिक अधिकारया मान्यताया अःखः ब्वलनाच्चंगु अधिकार विहीनताया विरुद्धया साहित्य चिन्तन आलोचनात्मक यथार्थवादीतयगु आधारभूमिकथं खनेदु । नेपाली समाजया आर्थिक विषमता, सामाजिक भेदभाव, मानवीय व्यभिचार, भ्रष्टाचार, अनैतिकता, अन्ध विश्वास, स्वार्थीपनया विरुद्ध सिर्जना जुयाच्चंगु साहित्य थ्व हे धारय् लाःगु खनेदु । थुकथं थ्व धार प्रगतिवादी सृजनाया आधारभूमि दय्केत सहयोगीकथं खनेदु । तर थुकी सर्जकं वर्तमान असंगत यथार्थया भण्डाफोर याइ, मनूत ससम्मान म्वाय्मफइगु बोध जुइगु अभिव्यक्ति नं बी, तर कुरूपतायात सुरुप दय्केगु दृष्टिकोण व सिर्जनात्मक विधि मालेगु ज्या यानाच्चनीमखु (ढकाल, वि.सं. २०५४, पृ १०१) । खनेदुगु असंगत यथार्थया ऐतिहासिक प्रकृतिबारे चेतना मदइगु, समस्याय् लानाच्चंगु जीवनयात समृद्ध यायगु वैज्ञानिक दृष्टिया अभाव दयाच्चनीगु सीमा थ्व धारय् खनेदु (मिश्र, सन् २०००, पौ. ३६) ।

थुकथं छु सी दु धाःसा प्रगतिवादी यथार्थवाद धैगु यथार्थयात द्वन्द्वात्मक भौतिकवादी व वैज्ञानिक दृष्टिं स्वइगु साहित्य सिद्धान्त खः । यथार्थया खँ ल्हाय्बले बस्तुया गतिशिल चरित्र थुके मफुत कि प्रत्यक्ष न्हेवने छु खन व हे धैगु भ्रम नं जुइफु धैगु थ्व धारया मान्यता खनेदु । द्वन्द्व गति सिर्जनात जुइ । समाजय् नं संघर्ष व द्वन्द्व दयाच्चनी । थुज्वःगु द्वन्द्व थः व थः, थः व कतः नाप नापं थीथी स्वार्थ समूह, दृष्टिकोण, सामाजिक वर्ग क्षेत्रया दथुइ प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्ष, सचेतन व अवचेतनकथं जुयाच्चनी । अथे खःसां समाजया बहुसंख्यकया हित अःखः जुइगु खँ व विचाः थुकथंया द्वन्द्वया प्रक्रियाय् तनावनी । विकासया नियम धैगु थ्व हे खः । साहित्यय् नं घटना, परिस्थिति, विचाः व चरित्र दथुइ ज्या वः, मवः धैगु खँय् सङ्घर्ष जुयाच्चनी । प्रगतिवादं सङ्घर्ष वा द्वन्द्वयात विकासया आधारकथं काइ । गलत व असत्य पराजित जुइ व सत्यया विजय जुइ । गुबलें गुबलें गलत वा असत्य विजयी जूगु खनेदइ; तर व क्षणिक जुइ । अन्त्यय् सही व वैज्ञानिक खँ हे विजयी जुइ धैगु प्रगतिवादी मान्यता खः । प्रगतिवादया थ्व मान्यता मेगु प्रकारया यथार्थवादसिबें बिस्कं व मौलिक धैगु मान्यता थ्व धारया पक्षधरपिनिगु खनेदु । थ्व हे कारणं मार्क्स व एङ्गल्सं यथार्थवादयात स्वयगु परम्परागत आदर्शवादी व यान्त्रिक भौतिकवादी दृष्टिकोणया पलेसा द्वन्द्वात्मक भौतिकवादी दृष्टिकोणया सूत्रपात याःगु मान्यता दु (बराल, वि.सं. २०५२, पौ. २) । प्रकृति व सामाजिक जीवनया व्याख्या व विश्लेषणय् मार्क्सवादं द्वन्द्वात्मक व ऐतिहासिक भौतिकवादयात आधार दय्की (गौतम, वि.सं. २०४९, पौ. ४९) । प्रगतिवादी साहित्यं समाजय् दुगु अन्याय, अत्याचार, शोषण, विभेद, दमन, धार्मिक अन्धता, रुढिवाद, कुरीति व सामन्तवादी विभेदकारी संस्कृतिया विरोध यानाः समतामूलक समाजया पलिस्था यायगुलिं जोड बी । प्रगतिवाद युग सापेक्ष जुइ । नेपाःया सन्दर्भय् थौंया संघीय गणतन्त्रात्मक शासन व्यवस्थाया युगय् समाजवादी सिद्धान्तया कार्यान्वयन याय्त याकेत न्हेचिलेगु हे प्रगतिवाद खः ।

साहित्य व कला विचारधाराया हे छगू रूप खः । कला, साहित्य समाजया आर्थिक व भौतिक जीवनं उत्पन्न जुइगु व थुकी हे आधारित जुयाच्चनी । प्रगतिवादी साहित्यं उत्पीडित वर्गया पक्ष काइगु व शोषक वर्गया विरुद्ध विद्रोह याइगु जक मखु, थुकिं न्हूगु समाज सिर्जनाया नितिं गुहालि नं याइ । युग निर्माता लखलखं

श्रमजीवी व शोषित उत्पीडित जनताया न्यायिक सङ्घर्ष व उमिगु बांलाःगु भविष्ययात निर्देशित याइ । थुकथं छु धाय्फइधाःसा सर्वहारावर्गीय दृष्टिकोण नालाकाय्गु, सामूहिक उन्नती विश्वास याय्गु, व्यक्तिगत स्वार्थया विरोध याय्गु, शोषकवर्गया विरुद्ध जुइगु सङ्घर्षया समर्थन याय्गु हे प्रगतिवाद खः । थुकथं प्रगतिवादी साहित्यं समाजया व्याख्या यानाः समाजया श्रमिक, मजदुर, ल्यूनैलाकातःपिं व सर्वहाराया मुक्तिया पक्षय् जोड बी । छुं अलौकिक कहानी व समाजयात भ्रमित याइगु बाखं मखुसे समाजया यथार्थता न्हेवने हय्त प्रतिबद्ध साहित्य हे प्रगतिवादी साहित्य खः (भट्ट, वि.सं. २०५५, पौ. ५५) । थुकथंया अवधारणां साहित्य सिर्जना उद्देश्यमूलक व वैचारिक ज्या खः धैगु खँ न्हेथनी ।

३. विश्लेषण

अनुसन्धेय उपन्यासया विश्लेषणया नितिं उपन्यासय् दुगु बाखंचु, बाखं क्वबियाच्चंपिं पात्रतय्गु वर्ग चरित्रया विवेचना, पात्र म्वानाच्चंगु परिवेश गुकी दुने भूगोल, ई, समाज, जाति, वर्ग, राजनीति, आर्थिक पक्षया विवेचना जरूरी जुइ । थुकथं थ्व आलेखय् थ्व दक्व पक्षयात थन प्रगतिवादी मिखां विश्लेषण याय्गु कुतः जूगु दु ।

३.१. उपन्यासया बाखंचू

बाग्लुङ हरिचौरया लोकवीर छन्त्याल मगर पासापिनाप लाहुरे जुइगु इवलय् सिंगापुरय् शुभाषचन्द्र बोसया नेतृत्वय् दुगु आजाद हिन्द फौजय् भर्ति जुल । जापान निगूगु विश्वयुद्धय् पराजित जुइधुंकाः लोकवीर मगर बेलायती युद्धबन्दी क्याम्पय् छुं ई बन्दी जुइधुंकाः सिक्किमया प्राथमिक स्कुलय् पालेया जागिर नल व अन हे गार्हस्थ्य जीवन न्ह्याकल । अन हे जसवीर मगरया जन्म जुल । अन पाँचथरं वःमह किराती सभ्यता व संस्कृतिया विशेषज्ञ शिक्षक इमानसिं चेम्जोङ्गया प्रेरणा व कुतलं जसवीर मगरया शिक्षा काय्गु अवसर चूलात । जसवीर मगर नक्सलवादी आन्दोलनय् स्वानाः वामपन्थी राजनैतिक पार्टीया कार्यकता जुल । बाग्लुङ्ग हरिचौरय् जसवीरया निम्ह म्हाय् करुणा उर्फ करुण व ज्योत्सना उर्फ ज्योति जन्म जुल । पञ्चायती व्यवस्थाया अवसान लिपाया बहुदलीय शासन कालतक थ्यंबले करुण मदर टेरेसा फाउण्डेसनया पोखरा शाखाया मू भाला कयाः ज्या याइम्ह जुल । जसवीर व ज्योति कम्युनिष्ट पार्टीया नेता व कार्यकर्ताकथं स्थापित जुल । इमानसिं चेम्जोङ्गया छय् मिसम व करुण पोखराया छगू सेमिनारय् या नाप लात । मिसम पेशां छगू प्रतिष्ठित सञ्चार गृहया स्थापित पत्रकार नापं शौखिन फोटोग्राफर । करुण मिसमयात जसवीर व ज्योति नाप लाकल । उगु इलय् जसवीर सांसदया उम्मेदवार जुयाच्चंगु खः । मिसम जसवीरया चुनाव प्रचारया योजना दय्काच्चंगु अवस्थाय् विपक्षी दलया आक्रमणय् लानाः सित । उगु क्षेत्रं ज्योति उम्मेदवार जुल । ज्योतिया चुनाव प्रचार याय्त मिसमं आकर्षक पोष्टर डिजाइन यात । उगु पोष्टर तसकं चर्चित जुल । ज्योति चुनाव त्यात; व स्वास्थ्य मन्त्री जुल । ज्योति मन्त्री जुइधुंका भ्रष्टाचार याय्गु ज्याय् तकेन । छन्हु मन्त्री ज्योति थःगु गृह जिल्ला बाग्लुङ्गय् दलाल व्यापारी नाप लाय्त गोप्य ढंगं वनाच्चन । व हे इलय् लँ दथुइ थःगु हे पार्टीया कार्यकर्ता भ्रष्ट नेतायात जिल्लाय् दुकाय्मखु धकाः आक्रमण यात । व इलय् ड्राइभरं गाडि बिसिकेत स्वःबलय् त्रिशुलि खुसी गाडि कुतुवनाः सित । करुण थः केहेँया मृत्युसिबें वया

भ्रष्ट कर्तुतं थः क्रान्तिकारी अबु जसवीर पुनया इज्जतय् धक्का लाःगुलिं अप्व चिन्तित खनेदइ । नापं छम्ह ज्योतिं जनताया मुक्ति संग्रामय् धोका ब्यूसां मेपिं हजार इमान्दार जनताया काय् म्हाय्पिं शासकया अन्याय अत्याचारं देश व जनतायात मुक्त यानाः समानताया व्यवस्था हइगु विश्वास प्वंकी । मिसमं थःगु ल्यापटपय् दुगु ज्योतिया पोष्टर डिलीट याइ ।

३.२. पात्रय् प्रगति चेतना

उपन्यासय् बाखं क्वबियाः न्हेज्याइगु हे पात्रं खः । ‘द पोष्टर’ उपन्यासय् दुगु पात्रया प्रगतिचेतनाबारे थन न्हेब्वय्गु जुइ ।

३.२.१. मिसम

उपन्यासय् बाखं कनाच्चंम्ह पात्र मिसम खः । मिसम इमानसिं चेम्जोङ्गया छय् खः । आडराड पाँचथरयाम्ह इमानसिं चेम्जोगया म्हसीका छम्ह समाजशास्त्री, छम्ह भाषा अनुसन्धानकर्ता । उपन्यासया छम्ह मू पात्र जसवीरया शिक्षादीक्षया व्हताः चुलाकाब्यूम्ह । मिसम पात्रया जसवीर, करुण व ज्योति नांया पात्र नापालाय्गु अवसर इमानसिं चेम्जोगया छय् जूगुलिं हे दुगु खः । मिसम छगू नांदंगु सञ्चार गृहया पत्रकार । उपन्यासया बाखं मिसमं कनाच्चंगु दु । तर मिसमया चरित्र चित्रण पूमवं; व स्पष्ट नं जुइफयाच्चंगु मदु । उपन्यासय् मिसम व्याहा जुइधुंक्म्ह धयातःसां वया कलाः व छँजःत उपस्थित जूगु गनं खनेमदु, बरु छम्ह व्याहा मजूम्ह ल्याय्म्हकथंया दिनचर्या खनेदु । मिसमया चरित्र चित्रण निस्क्रिय स्वच्छन्दवादी धाय्फु । उपन्यासया शुरुइ करुणया वैशप्रति आशक्त जुयाः करुणं धाःधाःथाय् वनेत तयार पात्रकथं मिसमया चरित्र खनेदु । कमरेड जसवीर व थः बाज्या इमानसिंया सम्बन्ध सियाः करुणप्रतिया नुगलय् ब्वलंगु भावनाया कारण पश्चाताप याःगु खनेदुसा अन्तिमतक नं करुणलिसेया आशक्तिं मुक्त जुइफुगु खनेमदु । थन मिसमयाके प्रगतिवादी चेतनाया झलक खंके थाकु । तर मिसम छम्ह परम्परागत समाजं क्वःछिनातःगु आदर्शय् म्वानाच्चंम्ह पात्रकथं खनेदु । मन्त्री ज्योति थःत वयाच्चंगु भ्रष्टाचारयात पत्रकारया ल्याखं त्वपुइत गुहालि याय्माल धैगु प्रस्ताव अस्वीकार याःगु इलय् नं वर्गीय चेतनाया किचः मिसमयाके खनेमदु । स्वीडेनया यौन उन्मुक्त समाज व व्याहा मयासे लिभिंग टुगेडरया अनया कानूनी प्रावधानया जानकारीनाप साक्षात्कार जुइधुंकाः मिसमयाके ब्वलंगु भावना नेपाःया साँस्कृतिक मूल्य मान्यताप्रतिया पक्षधरताया चेतनाकथं जक खनेदु । उपन्यासया अन्तय् करुणं किजा धकाः सम्बोधन याःगु अवस्थाय् वलिसे आसक्तिं झुमिं यंकातःम्ह मिसमया प्रतिक्रिया छु जुल जुइ धैगु उत्सुकताया लिसः मबिसे च्वमिं उपन्यास क्वचाय्कातःगु दु ।

३.२.२. करुण

क्रान्तिकारी नेता जसवीर मगरया म्हाय् करुणा उर्फ करुण मदर टैरैसा फाउण्डेसनया पोखरा शाखाया प्रमुख नर्स । सेवा हे धर्म धैगु आदर्श क्वबियाः मचानिसिं मदर टैरैसाया मिसनय् सहभागि करुणयाके समाजया

वर्गीय चेतनाया अभाव खनेदु । राजनीतियात समाज परिवर्तन व समाज हितया साधनकथं गनं काःगु खनेमदु । जसवीर थः अबुया त्यागी राजनीतिया प्रशंसककथं खनेदुम्ह करुण गरिब ल्वगिया सेवाय् समर्पित व थःगु समाजसेवानाप हे इहिपा जुइधुंकुगु भाःपियाच्चंम्ह पात्रकथं खनेदु । मिजंत नाप लाइबले थः इहिपा जुइधुंकुम्ह धकाः दकसिबे न्हापां म्हसीका बीम्ह करुणयाके पितृसतात्मक सत्ताय् मिजंतयूगु चरित्रप्रति नकारात्मकता खनेदु, तर विद्रोह गनं खनेमदु । थः केहेँ ज्योतिया मन्त्री जुइधुंकाः खनेदुगु वर्गीय चरित्रया परिवर्तनप्रति करुणया असहमति खनेदु, ज्योतिं उपहारय् ब्यूगु ल्यापटप अस्वीकार यानाः दलाल वर्गया किताय् दनेत तयार मजूमह करुण थः केहेँया हिलावंगु वर्गीय चरित्रयात पनेगु वा विरोध याःगु गनं खनेमदु । ज्योतिया पतित मृत्यु जुइधुंकाः करुणया पीर व चिन्ता धैगु थः अबुया समाजय् दुगु क्रान्तिकारी साखय् असर लाइगु खनेदु । तर अन्त्यय् करुणया म्हुतुं क्रान्तिकारी आशावादीया भावना पिब्वयाः दुसुनाच्चंगु प्रगतिवादी चेतना उजागर जुल ला धैकथंया संकेत क्यंगु खनेदु । तर मिसमं ज्योतिया पोष्टर दुगु फोल्डर डिलिट याःसां न्हूगु फोल्डरय् करुणया उपस्थिति खनेमदुगुलिं करुणया भावी लँपु छु धैगु उपन्यासय् त्याजी मफु । थुकथं करुणया प्रगति चेतना प्रगतिवादीसिबे आलोचनात्मक यथार्थवादी खनेदु ।

३.२.३. ज्योति

जसवीरया कान्छीम्ह म्हाय् ज्योत्सना उर्फ ज्योति मचांनिसेँ थः अबुया भूमिगत राजनीतिया सहयात्री कम्युनिष्ट पार्टीया कार्यकर्ता । जसवीरया मृत्युलिपा सांसद निसेँ मन्त्रीया पदतक थ्यंकेत ताःलाम्ह नेतृ ज्योति । उपन्यासय् ज्योतिया प्रगतिवादी चेतनाया उजागर भ्रष्ट मन्त्री जुइन्हेव नं जुयाच्चंगु खनेमदु । ज्योति थः अबुया ल्यूल्यु कम्युनिष्ट पार्टीया दुजः जुयाः कमरेड धाइगु म्हसीका क्वबियाच्चंम्ह । थन कमरेड जूगुलिं हे प्रगतिवादी चेतना दुगु भाःपीमाःगु अवस्था खनेदु । ज्योतिया चरित्र शुरुनिसेँ हे उपभोक्तावादी मध्यमवर्गीय चेतनाया प्रतिनिधि पात्रकथं खनेदु । थुज्वःगु चरित्र सत्ता व शक्ती थ्यनकि भ्रष्ट जुइगु अस्वाभाविक मखु । बरु ज्योतिं थः भ्रष्ट जुइमाःगु दोष दक्व कम्युनिष्ट पार्टी व समाजयात बीगु कुतः याःगु खनेदु ।

३.२.४. जसवीर

उत्पीडनय् लानाच्चंपिं किसान मजदुर जनतायात जुयाच्चंगु अन्याय अत्याचार विरुद्ध मृत्यु वा मुक्ति धकाः जीवन फ्याःम्ह जसवीर मगर प्रगतिवादी चेतनां भयब्यूम्ह क्रान्तिकारी पात्र खः । मचांनिसेँ चुनावी प्रचारय् विपक्षीया आक्रमणय् लानाः सीबलेतक नं गनं थःगु प्रगतिचेतनापाखेँ विचलित जूगु खनेमदु ।

३.२.५. कामरेड विवेक

ज्योतिया स्वकीय सचिव कामरेड विवेक दलाल पूँजीपतिवर्गया एजेन्टकथं जक खनेदु । थुकथं उपन्यास द पोष्टरया बाखं क्वबियाच्चंपिं पात्रया चरित्र चित्रणय् प्रगतिवादी चेतनाया यचुगु पोष्टर पिलुयाच्चंगु खनेमदु ।

३.३. परिवेश

परिवेश धैगु पात्र म्वानाच्चंगु तत्कालीन यथार्थ धरातल खः । थुक्रियात देशकाल, वातावरण नं धाइ । परिवेश दुने भूगोल, ई, समाज, जाति, वर्ग, संस्कृति, राजनीति, आर्थिक पक्ष लाइ । पात्रनाप जुइगु घटनाया घटनास्थल वा पात्रतयगु क्रीडाभूमि परिवेश खः।

३.३.१. भौगोलिक परिवेश

भूगोलया आधारं थ्व उपन्यासं मूरुपं येँ, पोखरा व बाग्लुङ्गया भूगोल कःघाना बाखं न्ह्याकातःगु दु । तर उपन्यासया चरित्रया म्हसीकाया नितिं पाँचथर, दार्जिलिङ्ग, कलकता, मलाया, पश्चिम बङ्गालया दिनापुर, सिक्किमया पुलांगु ईया खँ हयातःगु दु । मिसमया स्वीडेन भ्रमणया चर्चाय् विदेशया भौगोलिक परिवेश उपन्यासय् दु ।

उपन्यास शुरु जुइ न्हेवया ब्वती येँया परिवेश केनातःगु दु । येँया छम्ह पत्रकारया क्वथा । न्हापांगु अध्याय पोखराया छगू सुविधासम्पन्न होटल हिमालयय् जुयाच्चंगु अन्तर्राष्ट्रिय दातृसंस्थाया सेमिनारया खः । थ्व अध्यायय् पात्र परिचय बीबले मिसम पाँचथरया व करुण बाग्लुङ्गया धयातःसां भौगोलिक परिवेश बुलु । निगुगू अध्यायय् पोखराया सराङ्गकोट व शान्तिगुम्बाया बांलाक ब्वमिपिन्त चाःहिलेगु अवसर चूलाःगु दु । स्वगुगू अध्यायय् पुलांगु खँ न्हेवने हयाः दार्जिलिङ्ग, कलकता, मलाया, पश्चिम बङ्गालया दिनापुर, सिक्किमया गेजिङ्ग गाँ व थ्व थायनाप स्वानाच्चंगु मानवीय त्रासदी, साम्राज्यवादीतय् दथुया संघर्ष, षडयन्त्र व उक्रिया लिसे न्हेबःसाकथं छेलातःपिं सोझापि मनूतयगु जीवनया चित्रण दु । लिसें शोषक सत्ता विरुद्ध किसान मजदुरया संघर्षया खँ थ्व अध्यायय् ब्वनेदु । थन हे करुणया कोथाया अंगः व टेबलय् दुगु तस्वीर व क्रान्तिनायक जसवीरया उपस्थिति दुगु कोथाय् दय्माःगु तस्वीरया तुलनात्मक विवेचना जुयाच्चंगु दु । पेंगुगू अध्याय पोखरानिसें येँतकया यात्रावृत्तान्तकथं दु । न्यागुगू अध्याय येँया छम्ह पत्रकारया दिनचर्याया वर्णनकथं दु । खुगुगू व न्हयगूगू अध्याय बाग्लुङ्गया चुनाव प्रचार, जसवीरया हत्या व पार्टीया बैठकय् केन्द्रीत जुयाच्चंगु दु । च्यागुगू अध्यायय् बाग्लुङ्गं पोखरा यात्रा व दथुइ दुगु करुणया असहाय सेवा केन्द्रय् असहाय ल्वगिया अवस्था व उमिगु सेवा याय्त करुणं यानाच्चंगु सेवाया लकसया चित्रणय् क्वचाय्कातःगु दु । गुंगुगू अध्यायय् मिसमं स्वीडेनया यौन उन्मुक्ति दुगु समाज व नेपाःया समाजया साँस्कृतिक जीवनया तुलनाय् लानाच्चंगु दु । थन पूँजीवादी देशया विकृत जुयावंगु समाजया लू नं खंकेफइ । झिगूगू अध्याय स्वीडेनया भुगोलय् खःसां मिसमया मानसिकता नेपालय् कमरेड ज्योति मन्त्री जूगुलिं वइगु ह्यूपाःया आशावादीताय् केन्द्रीत दु । झिंछगूगू अध्याय मन्त्री क्वार्टरय् करुणं थः मन्त्री जूम्ह केहेँ ज्योति नाप लाःबलेया असहजताया चित्रणय् केन्द्रीत दु । झिंनिगूगू अध्याय मिसमं ज्योति नाप लाय्त मन्त्री क्वार्टरय् वंबलेया स्थिति चित्रणय् दु । नापं मन्त्रीया व्यस्तता व जनताया प्रतिक्रिया अवस्था भौगोलिक परिवेशनाप स्वानाः न्हेब्वयातःगु दु । झिंस्वंगूगू अध्याय येँया मिडिया हाउसय् पत्रकारतसें देसया अवस्थायात ग्रहण गुकथं यानाच्चनी धैगु परिवेश न्हेथंगु दु । झिंपेंगूगू अध्याय यलया मोक्ष रेष्टुरेन्टय् जुइगु येँया मध्यमवर्गीय ल्याय्म्हतयगु जीवनया सनिलया मनोरञ्जनया अवस्थानापं वर्गीय चरित्र हिलावंपिं कमरेडपिनिगु अवस्था केनेत भौगोलिक परिवेश छेलातःगु दु । झिंन्यागूगू अध्याय पोखराया सम्मान कार्यक्रमया परिवेशय्

करुणया त्यागी व निष्काम कर्मयोगीया चरित्रयात क्वातुकेत छेलातःगु दुसा झिंखुगुगु अध्याय नेपाःया संसदय् जुङ्गु खिचाल्वापुयात न्हेब्वय्त संसद भवनया परिवेश कयातःगु दु । अनं लिपाया अध्याय येँपाखें बागलुङ्ग व भ्रष्ट मन्त्रीया दुर्घटनाय् मृत्यु जुङ्गुकाःया नागरिक प्रतिक्रिया न्हेथनेत अनया भौगोलिक परिवेशयात छेलातःगु दु । उपन्यासया लिखँ धकाः न्हेब्वयातःगु ब्वती पत्रकार मिसमया कोथाया परिवेश छेलाः ‘पोष्टर ज्योति’ मिसनया अन्त्य यानातःगु दु ।

थुकथं उपन्यासया बाखं न्हाकेत भौगोलिक परिवेश परिवेशया बांलाःगु छेलाबुला जुयाच्वंगु खनेदु । थन राष्ट्रिय व अन्तर्राष्ट्रिय भौगोलिक परिवेश नितां खनेदु । नापं भौगोलिक परिवेश छेलाः नेपाःया हिलावंगु राजनीतिक पार्टीतय्गु चरित्र, मध्यमवर्गया जीवन, पूँजीवादी देशया साँस्कृतिक जीवन केनेत च्वमि ताःलाःगु खनेदु । नेपाःया राजधानी नेपाःगाः व बागलुङ्गया भौगोलिक परिवेशया हुनिं खनेदुगु समाज परिवर्तनया चाहना पाःगु क्यनाः प्रगतिवादया आधारभूमि अझं गां जुयाच्वंगु संकेत च्वमिं केनेत स्वयाच्वंगु खंकेफु । अन्तर्राष्ट्रिय भौगोलिक परिवेशय् स्वीडेनया खँ हयाः पूँजीवादी समाजया विकृती क्यनाः च्वमिं प्रगतिवादी साहित्यया मर्मयात ज्वनेगु कुतः याःगु खनेदु ।

३.३.२. ईया परिवेश

उपन्यासय् पञ्चायती काल व बहुदलीय प्रजातन्त्रकालीन नेपाःया ईया चित्रण खनेदु । नेपथ्य वा पृष्ठभूमिकथं दोस्रो विश्वयुद्धया जःखः कालया परिवेश उपन्यासय् दु । थ्व उपन्यासय् साम्राज्यवादी मुलुकया स्वार्थया हुनिं जूगु दोस्रो विश्वयुद्ध, जापानं हःपाः बियाः बेलायत विरुद्ध छयःगु आजाद हिन्द फौज व थ्व संग्रामय् ब्वतिकाःपिं जवानतय्सं थुङ्केमफुगु नेतातय्गु चरित्र न्हेब्वयातःगु दु, तर थ्व भूतकालया समय परिवेश जुल व जसवीरया चरित्रया विकास याय्त जक न्हेथनातःगु थें खनेदु । जसवीरया अबु लोकवीर आर्थिक अभावं ज्यान जोखिम तयाः विदेशी भूमी ज्या याय्त वंगु प्रसंगं नेपाःया उबलेया गांया जनताया आर्थिक अवस्था खनेदु, तर उगु ईया समाजया चित्रण यच्चुक खनेदयाच्वंगु मदु । जसवीरं वर्गीय मुक्तियात नक्सलवादी आन्दोलनय् सहभागि जूगु सन्दर्भय् जसवीरयाके विकास जूगु मार्क्सवादी चेतनाया श्रृङ्खला स्पष्ट जुयाच्वंगु मदु । नापं जसवीरया चर्चा किंवदन्तीया नायककथं जुल धकाः उल्लेख जुयाच्वंगु खनेदुसां उबलेया नेपाःया वर्गीय द्वन्द्वया अवस्था उपन्यासय् स्पष्ट जुङ्गुफयाच्वंगु खनेमदु । समाजय् वःगु परिवर्तननापं समाजय् वःगु चेतनाया ह्यूपाःया चित्रणय् शहरी जीवन भचा वर्गसमन्वयवादी व गाँया जीवन वर्गीय मुक्तिया नितिं अझं संघर्ष याय्त तयार धैगु खनेदु । तर उपन्यासय् ईया परिवर्तननाप प्रगतिवादी धार सशक्त जुङ्गुमफुगु खनेदु । शक्ति व सत्ताया उन्मादय् कामरेड ज्योति व वया सहायक कामरेड विवेकया समयक्रमनाप वःगु ह्यूपाः उपन्यासय् बांलाक प्रस्तुत जुयाच्वंगु दु; तर उर्पि आबद्ध कम्युनिष्ट पार्टीया परिवर्तन गुकथं खनेदत स्पष्ट मजू । अन्त्यय् बागलुङ्गया कार्यकर्ता याःगु आक्रमण बाहेक कम्युनिष्ट पार्टीया मेपिं सुं नं उमिगु प्रतिरोधय् दु कथं उपन्यासय् न्हेवने हयातःगु मदु । उपन्यासय् सामाजिक परिवर्तनया चेतना क्वबीगु भाला बीत न्हेवने हयातःपिं पात्रत करुण व मिसमयाके खनेदयाच्वंगु वर्गसमन्वयवादी चिन्तनं समाजय् परिवर्तन पक्षधर शक्ति व प्रतिगमनया चाहना तङ्गु शक्तिया दथुइ दय्माःगु द्वन्द्वया विकास

जुइमफयाच्चंगु खनेदु । थुकथं ईया परिवेशयात प्रगतिवादी धारय् न्हेब्वयगुली उपन्यास स्पष्ट म्दु । जसवीरयात पोखराय् नापालाना: येँ थ्यंम्ह मिसमं चुनावय् गुहालि याय् धाय्मलावं जसवीरया चुनाव प्रचारया इवल्य हत्या जुगु घटना ईया विश्लेषणकथं पाय्छि थासय् लानाच्चंगु खनेमदु । थुकथं हे ज्योतिया दुर्घटनाया बुखँपाखें अनिभङ्ग मिसम एअरपोर्टय् हथासं नाप लाय्त् वंम्ह स्कुटर मगसे ट्याक्स गयावंगु व करुणनाप बिना अर्थ व जानकारी पोखरा वनेमा:गु नं स्वाभाविक खनेदयाच्चंगु म्दु ।

३.३.३. सामाजिक परिवेश

उपन्यासय् सामन्तवादी सामाजिक व्यवस्थाया विरुद्ध सर्वहारावर्गया वर्गसंघर्ष पात्र व घटनायात संयोजन याना: प्रस्तुत जुयाच्चंगु म्दु । जसवीरं न्ह्याकूगु वर्गीय मुक्ति संघर्षय् वर्गसंघर्षया घटनाक्रम म्दु, सामान्य उल्लेख जक याना: त्व:तात:गु दु । सामाजिक परिवेशया चित्रणय् उपन्यास उलि दुयंक दुहां वनेगु कुत: जुयाच्चंगु खनेमदु । लाहुरे जीवनं आर्थिक समस्या ज्यनीगु आसां विदेसय् वना: चिप सिलेगु थुज्व:गु क्वयंगु जीवनसिबें छदम सेनाया जवान जुइगुलिं आत्मसन्तुष्टि का:म्ह लोकवीरया बाखं फ्लासब्याकय् छकूचा जक व:गु खनेदु । स्वीडेनया समाजं स्वीकृत बियात:गु स्वच्छन्द यौनजीवन व छवासुगु तपु जीवनया चित्रणय् भचा उप्व पेज (पाना) फ्यानात:गु दु । मोक्ष रेष्टुरेन्टया लू क्यना: नकतिनी जक वर्ग उत्थान जूपिनिगु चरित्र उपन्यासय् ब्वनेदु । भा:तया पाखें एडस पुंकाच्चनेमा:म्ह सुन्तलि भा:त मदय्धुंका: फल्चाबाय् जुगु झीगु समाजया यथार्थ ख: । तर समाजय् दुगु वर्गया दथुइ दुगु असमानताया कारण व उमिगु दथुइ जुइगु सामाजिक संघर्ष न्हेब्वयत् उपन्यास उसिचा:गु खनेदु ।

३.३.४. राजनैतिक परिवेश

उपन्यासय् नक्सलवादी आन्दोलनं ब्वलंम्ह कम्युनिष्ट नेता जसवीरया नेपा:दुनेया राजनैतिक संघर्षया बाखं दु, थ्व राजनैतिक संघर्ष पञ्चायकालनिसें बहुदलीय प्रजातन्त्रया चुनावी राजनैतिक परिवेशतकया खनेदु । नेपा:या राजनैतिक उतारचढाव व परिवर्तनलिपा कम्युनिष्ट नेतातय्के व:गु सैद्धान्तिक पतनय् उपन्यास केन्द्रीत दु । तर उकथंया राजनैतिक व बैचारिक पतन विरुद्धया प्रतिरोधी संघर्ष उपन्यासय् म्दु । चुनावी संघर्षया चित्रणय् नं वर्गसंघर्षया स्पष्ट चित्र म्दु । चुनावी प्रतिस्पर्धा व सरकार गठन नापं संसदया वादविवादय् कामरेड ज्योतिया विपक्ष पार्टी छु गथे ख: धैगु उल्लेख म्दु, थुमिसं समाजया गुगु वर्गया प्रतिनिधित्व यानाच्चन वा उमिगु बैचारिक व सैद्धान्तिक प्रतिवद्धता छु गथे धैगु सी दयाच्चंगु म्दु । चुनावी प्रतिस्पर्धाय् जसवीरया हत्यातक याय्फुगु प्रसंग मेगु पार्टी अझ अप्व जनविरोधी, अप्रजातान्त्रिक ख:ला धैगु खनेदु । अथे जूसां उपन्यासय् पञ्चायतीकालीन राजनीती भूमिगत जीवन हनेत बाध्य जूपिनिगु अवस्था, प्रजातन्त्र वय्धुंका: म्हिग: जनताया नितिं जीवन पाना: ल्वा:गु पार्टीतय्सं नालाका:गु पुलांगु हे सत्तासिनतय्गु चरित्र व थ:गु जीवनय् ह्यूपा: वइ ला धका: संघर्षय् कुहांव:पिं जनताया आक्रोस न्हेब्वयात:गु दु । वर्तमान न्ह्याक्व हे अन्योलग्रष्ट जूसां उत्पीडित किसान मजदुरतय्गु जीवनय् ह्यूपा: वइतिनिगु आशावादी स: न्हेवने हया: भविष्यया राजनीतियात नं क:घाय्त् स्व:गु खनेदु । परिवर्तनं

नं खास हे यक्व असर मलाइगु मध्यमवर्गया जमातया चेतनाकथं शासक धैगु निरपेक्ष त्यागी जुइमाःगु चाहना नं थन खंकेफु । थः नेताया हत्या जूगु विरोध यानाः सरकारयात छानवीन समिति दय्केत बाध्य याकुगु पार्टी अझ उकिसनं उम्ह नेताया म्हाय् हे मन्त्री जूगु अवस्थाय् सत्ताया खेलय् तक्यनाः वाय्त्यःफाय्त्यः जूगु छानवीन समितिया अवस्थां घच्चायापुगु राजनैतिक दाउपेचयात उलाब्यूगु अवस्था नं उपन्यासय् ब्वनेदु । राजनैतिक परिवेशया द्वन्द्व उपन्यासय् स्पष्ट खनेदयाच्चंगु मदु ।

३.३.५. वर्गीय व जातीय परिवेश

समाजया वर्गीय व जातीय परिवेश न्हेब्वयूगु ज्याय् च्वमिं ध्यान ब्यूगु खनेमदु । जसवीरया अबुं याःगु संघर्षया खँ पृष्ठभूमि न्हेथनातःगु प्रसंग व जसवीरया राजनीतिक जीवनया चर्चा जूथाय् वर्गीय परिवेशया किचः खनेदु । ज्योतियाके खनेदुगु वर्ग परिवर्तनया अवस्थायात यथार्थवादी जुइक न्हेब्वयातःगु दु । ज्योतियात जनतां याःगु आक्रमणया घटनायात वर्गीय परिवेशया चित्रणसिबे राजनीती खनेदइगु जनताया आक्रोसया अभिव्यक्तिकथं जक खनेदु । किराती सभ्यता व संस्कृतिया ज्ञाता इमानसिंह चेम्जोडया छय् मिसमया दृष्टिबिन्दुं उपन्यास न्हायनाच्चंगु दु, तर मिसमयाके वर्गीय चेतना मदुगु ला जु हे जुल नापनापं विरासतं दय्फइगु जातीय मुक्तिया चेतना नं खनेमदुगुलिं वर्गीय/जातीय परिवेश चित्रणय् उपन्यास सशक्त जुइफयाच्चंगु खनेमदु । जसवीर नेपाःया उत्पीडित जातिमध्ये छगू मगर जातिया जूसां जातिय परिवेशया चित्रण उपन्यासय् खनेमदु । नायिकाकथं खनेदुम्ह पात्र करुणयाके नं वर्गसमन्वयवादी चिन्तन खनेदु ।

४. लिखँ :

उपन्यास 'द पोष्टर'य् गनं गनं साम्राज्यवादया विरोध नं दु, किसान मजदुर आन्दोलनया सः नं दु, छम्ह मिसाया पितृसत्तात्मक समाजया मिजंत प्रतिया नकारात्मक भावनाया हुनिं दुरी दय्का च्वनेगु प्रवृत्ति नं दु, चुनावी प्रतिस्पर्धा ह्यूपाः वइगु जनताया आसा नं दु, भ्रष्ट नेतायात आक्रमण यायूगु जनताया साहस नं दु, ह्यूपालं स्वाभाविक गति कयामच्चंसां परिवर्तनया क्रान्तिकारी आसावादी आग्रह नं दु । तर उपन्यासय् सामाजिक द्वन्द्व, व वर्गीय द्वन्द्वया अभाव खनेदु अले अन्तय् नायिकाकथं खनेदुम्ह करुणयाके वर्गसमन्वयवादी चिन्तन व चरित्र खनेदयाच्चंगु दु । उपन्यासय् सामाजिक व राजनैतिक परिवेशया द्वन्द्व स्पष्ट जूगु अवस्था खनेमदु । उपन्यासय् थौंया नेपाःया यथार्थयात कयाः नकारात्मक प्रतिक्रिया न्हेब्वयूगु कुतः खनेदु नापं वर्तमान नेपाःया राजनैतिक अवस्था व नेतृत्वप्रति च्वमिया आलोचनात्मक चेत प्रखर जुयाः पिब्वयाच्चंगु खनेदु । उपन्यास ब्वंब्वं वनेबले नेपाःमि जनतां म्हस्यूगु व आलोचना यानावयाच्चंगु राजनीतिक दल व नेतातयूगु ख्वाः व पहचह लुमनावइगु खनेदु, तर वर्गीय द्वन्द्व व दृष्टिकोण स्पष्ट मजूगु, पात्र चयनय् ल्यूने लाकातःगु वर्गया प्रतिनिधित्व मदुगु अवस्थां समस्याया प्रगतिवादी समाधान न्हेब्वयूगुलिं च्वमि लिच्यूगु खनेदु । मार्क्सवादी मान्यताकथं संसारया ब्याख्या दक्वस्यां याइ तर मू खँ संसारया परिवर्तन यायूगु खः धैगु दु, तर उपन्यासय् थ्व पक्षया अभाव खनेदु । थुकथं समग्रय् धाय्बले उपन्यास प्रगतिवादी यथार्थवादसिबे सामाजिक यथार्थवादी धलखय् तय्फइगु खनेदु । लेखन शैली व

कथानकयात छगू प्रवाह बिया: न्ह्याकात:गु पहलं उपन्यास ब्वनेबह:गु कृति जूगु दु । नापं द पोष्टर नेपालभाषा जक मखु नेपाली साहित्य धुकुती हे उल्लेख याय्बह:गु उपन्यास धा:सा जूवंगु दु ।

लिधंसा

गोर्की, म्याक्सिम (वि.सं. २०६५). *छानिएका वैचारिक रचनाहरू*. निनु चापागाई (सम्पा. तथा अनु.). खोजी प्रकाशन गृह.

गौतम, देवीप्रसाद (वि.सं. २०४९). *प्रगतिवाद परम्परा र मान्यता*. मुना गौतम .

जोशी, कुमारबहादुर (वि.सं. २०५५). *यथार्थवाद, नेपाली साहित्यकोश, ईश्वर बराल र अरू*(सम्पा.). नेपाल राजकीय प्रज्ञा प्रतिष्ठान.

ढकाल, घनश्याम (वि.सं. २०५४). *मार्क्सवादी सौन्दर्यशास्त्रको विवेचना*. विजय ढकाल.

बराल, ऋषिराज (वि.सं. २०५२) . *मार्क्सवाद र उत्तर आधुनिकतावाद*. सविता बराल.

भट्ट, गोविन्द (वि.सं. २०५५). *गोविन्द भट्टका समालोचना*. रविलाल अधिकारी (सम्पा.). बगर फाउन्डेसन.

मिश्र, शिवकुमार (सन् २०००). *दर्शन साहित्य और समाज*. वाणी प्रकाशन.